

רשימות חוברת כז

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"ק פרשת וארא, הננו מוציאים לאור מאוצר רשימותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שרשם לעצמו — רשימה דש"פ "וארא (מבה"ח שבט) תש"ב".

לתועלת הלומדים, למען ירוץ בו הקורא, הנה, לאחר העתקת הרשימה בלשון אדמו"ר בעצמו בכתי"ק, בא גם פיענוח ותיבות-קישור המשולבים בין דברי הרב, וכן ציוני מראי מקומות הבאים בשוה"ג, שנערכו ע"י המו"ל, בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

מערכת „אוצר החסידים“

עש"ק פ' וארא, ה'תשנ"ו
ברוקלין, נ.י.

וארא תש"ב.

מכת ברד. מה יש ללמוד מענין מכה זו. ולהבין מה שבברד זה הי' אש מתלקחת בתוך הברד, לאיזה צורך הי' האש, הלא ויך הברד גו' הוא ע"י קושי הברד ומה תועלת באש שהוצרך לזה נס בתוך נס (שמ"ר פי"ב) [ובשמ"ר שאחר שהלקהו הברד שרפו האש]. גם שדוקא אחרי מכה זו אמר פרעה ד' הצדיק ואני ועמי הרשעים, שזהו הודאה כללית, משא"כ בשאר כל המכות שלא הודה אלא על ענין שילוח בני".

והענין: דהנה מצרים היתה ארץ טובה ביותר וכמש"נ (ברא' יג' י') כגן ד' כארמ"צ. ובכתובות (ק"ב) אין לך מעולה בכל הארצות יותר מארמ"צ [חוץ מא"י]. אבל מה שהיתה פורי', לא הי' ע"י גשמים, כ"א ע"י שהי' נילוס עולה ומשקה (ע"י ת"י ופירש"י ברא' מז' ז' י') וכמש"נ (דברים יא' י') לא כארמ"צ גו' והארץ אשר אתם עוברים גו' למטר השמים תשתה מים. כי ענין הגשמים הוא ע"י ואד יעלה מן הארץ (להעיר מתענית ט: פלוגתת ר"א ור"י), היינו שזהו דוגמא לענין באתדל"ת דוקא אתדל"ע. גם שזהו מראה שאין הארץ מספקת בפ"ע, וזקוקה לגשם ושלג שירד מן השמים והולידה והצמיחה. אבל במצרים, שכל ענין דקדושה הי' שם במיצר, ואמלאה החרבה, ונק' ערות הארץ, לא כתעבת ארמ"צ, הי' מקום לטעות, עד שאמרו (יחזקאל כט' ג') לי יאורי, היינו (פירש"י ועוד) איני צריך לעליונים כי יש לי יאורי מספיק כ"צ [ולא עוד אלא שבכל הארצות, הרי צריך לחרוש האדמה, שענין החרישה מורה על בטול מהותו, שטוחנו וממעטו שלא יהי' רגב גדול שלם, אבל במצרים לא הי' מקום גם לזה, כידוע שנילוס כשהוא עולה עוזב שכבה של עפר פורי' ביותר שאינו נצרך לטחינה ג"כ].

וזהו ענין הברד, שהראו להם שהכל תלוי בעליונים. ואם אינם מודים בזה שההשפעה מן השמים, הרי השפעה זו גופא תיהפך לברד, כמש"נ (שמות ט' כג') וימטר ד' ברד בתחילה מטר ואח"כ ברד (יל"ש קפ"ו) ועל ידה ילקו.

והנה ע"י הנהגת האדם כדבעי, שפלות כמים שיוורדים ממקום גבוה למקום נמוך (תענית ז' - "מניחין מ"ג ויורדין למ"נ"), היפך לי יאורי הנ"ל שגרם ואני עשיתיני, אזי מים יורדים מלמע'.

אבל ע"י אני עשיתיני וא"צ לעליונים, בא לאחד משני פנים:

קרירות בתכלית שאין השני נוגע לו כלל, חמימות בתכלית שקוע רק בעניני עצמו ואין מקום לזולתו. שזהו ענין ברד זה שהי' דוקא קרח וגם אש. והאש בתוך הקרח [דעות בזה בשמ"ר], כי גם כשאין ניכר אלא הקרירות לזולתו, סיבתה ופנימיותה הוא אהבת עצמו כו'.

וזהו שע"י מכה זו, שהוא הוראה על כללות הנהגת ארמ"צ, דא"צ לעליונים ולי יאורי ואני עשיתיני, ע"י דוקא בא להודאה כללית שאני ועה"ר וד' הצדיק.

וארא תש"ב.

א. בנוגע ל**מכת ברד** (אודותה מסופר בסיום פרשת השבוע¹) — יש לבאר:

(א) מה יש ללמוד מענין מכה זו.

(ב) וגם בנוגע לפרטי הענינים דמכה זו כפשוטה, צריך להבין מה שבכרד זה הי' דבר בלתי-רגיל כלל — "אש מתלקחת בתוך הברד"², דלכאורה אינו מובן: לאיזה צורך הי' האש, הלא הפעולה ד"ויך הברד גוי' את כל אשר בשדה גוי'³ הוא ע"י קושי הברד (שכובדו הכה ושבר את כל אשר בשדה), ומה תועלת באש שבשכיל זה הי' הברד באופן ש"אש מתלקחת בתוך הברד", דבר בלתי-רגיל כלל עד שהוצרך לזה "נס בתוך נס" (שמו"ר פי"ב⁴).

[ובשמו"ר שם מבאר פעולת האש — שאחר שהלקהו הברד שרפו האש, שזהו מ"ש "מתלקחת", "מת לקחת, לאחר שמכהו הברד לוקחו האש ושורפו" (האש לקחו והלקהו לאחר שמת כבר במכת הברד⁵). אבל, עפ"ז מתחזקת יותר השאלה לאיזה צורך ומהו התועלת שבאש, עד כדי כך שבשכיל זה נעשה "נס בתוך נס" — הרי כבר לקה ומת ע"י הברד כשלעצמו].

(ג) גם צריך להבין הטעם שדוקא אחרי מכה זו אמר פרעה ד' הצדיק ואני ועמי הרשעים⁶, שזהו הודאה כללית, משא"כ בשאר כל המכות⁷, שלא הודה אלא על ענין שילוח בניי.

ב. ונקודת הענין — שבמכת ברד רואים שכללות הנהגת ושיטת ארץ מצרים היא היפך האמת:

(1) ט, כב ואילך.

(2) שם, כד.

(3) שם, כה.

(4) פיסקא ד (הובא בפרש"י עה"פ).

(5) פי' מת"כ שם.

(6) שם, כז. — וראה דעת זקנים מבעה"ת עה"פ. כלי יקר שם, יד. וראה גם לקוטי לוי"צ

לזח"ג ס"ע קפב ואילך — ע"ד הקבלה.

(7) כולל גם מכת כינים, שבה ראו ש"אצבע אלקים היא" (שם ח, טו).

דהנה, מצרים היתה ארץ טובה ביותר, וכמש"נ (בראשית יג') "כגן ד' כארץ מצרים". ובכתובות (ק"ב) איתא "אין לך מעולה בכל הארצות יותר מארץ מצרים, שנאמר כגן ה' כארץ מצרים" [חוץ מארץ ישראל⁸].

אבל, מה שהיתה ארץ מצרים פורי', לא הי' ע"י גשמים, כי אם ע"י שהי' נילוס עולה ומשקה⁹ (עיין תרגום יונתן ופירש"י בראשית מז' ז' י"ו¹⁰), וכמש"נ (דברים יא' י') "לא כארץ מצרים גו' והארץ אשר אתם עוברים גו' למטר השמים תשתה מים", היינו, שהכתוב מדגיש את החסרון דארץ מצרים שאינה שותה מים ממטר השמים.

וטעם הדבר¹¹ — כי, ענין הגשמים הוא ע"י "ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה"¹² (להעיר מתענית ט: פלוגתת ר"א ור"י¹³), היינו, שזהו דוגמא לענין שבאתערותא דלתתא דוקא אתערותא דלעילא¹⁴, כשם שירידת גשמים (המשכה מלמעלה) באה דוקא ע"י "ואד יעלה מן הארץ" (עבודת האדם¹⁵). וגם, שזהו מראה

(8) כההמשך שם, ש"חברון", ש"אין לך טרשים בכל א"י יותר מחברון", "מבונה (בנוי' בכל טוב) על אחת משבעה בצוען", ה"מעולה בכל ארץ מצרים".

(9) פרש"י פרשתנו ז, י"ד"ט ("נילוס עולה ומשקה את הארץ .. מימיו מתברכים ועולה .. ומשקה"). ועוד.

(10) בת"י (*): "אמר יהי רעוא דיתמלון מוי דנילוס .. ביומך". ובפרש"י (*): "ברכו שיעלה נילוס לרגליו, לפי שאין ארץ מצרים שותה מי גשמים, אלא נילוס עולה ומשקה, ומברכתו של יעקב ואילך הי' פרעה בא אל נילוס והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ". — ולכאורה כוונת רבינו במ"ש "עייך", שכאן משמע שעליית הנילוס היא "ביומך" דפרעה, "לרגליו", ש"עולה" לקראתו דוקא.

(11) ראה גם לקו"ש ח"ו ע' 20 ואילך.

(12) בראשית ב, ו.

(13) ושם (ובפרש"י): "תניא ר' אליעזר אומר כל העולם כולו מימי אוקיינוס (ממים של מטה ולא ממים של מעלה) הוא שותה, שנאמר ואד יעלה מן הארץ (ששתה בארץ ועלה) והשקה את כל פני האדמה .. ר' יהושע אומר כל העולם כולו ממים העליונים הוא שותה, שנאמר למטר השמים תשתה מים, אלא מה אני מקיים ואד יעלה מן הארץ, מלמד שהעננים מתגברים ועולים לרקיע ופותחין פיהן כנוד ומקבלין מי מטר .. ומחשרות מים על גבי קרקע". (14) ראה "רשימות" חוברת כ"ף ע' 13. וש"נ.

(15) וכמ"ש (בראשית שם, ה ובפרש"י) "כי לא המטיר גו' על הארץ" לפי ש"אדם אין לעבוד את האדמה", "וכשכב אדם .. התפלל עליהם וירדו". — ובזה מודגש יותר ענין ההמשכה מלמעלה שבגשמים, שלכן באה ע"י עבודה דוקא.

(* בת"י הוא על "ויברך יעקב את פרעה" הא' (בבואו), ובפרש"י הוא על "ויברך יעקב את פרעה" הב' (בצאתו). וראה גם תורה שלמה עה"פ.

שאינן הארץ מספקת בפני-עצמה, וזקוקה לגשם ושלג שירד מן השמים (ועי"ז דוקא) והולידה והצמיחה¹⁶.

אבל במצרים, מלשון מיצר¹⁷, היינו, שכל ענין דקדושה הי' שם במיצר, ובגלל זה היתה שם הרחבה וריבוי בענינים דהיפך הקדושה, כמ"ש¹⁸ "אמלאה החרבה", "אתמלא אני (צור) מן העיר ירושלים החרבה"¹⁹, היינו, שמהחורבן ומיצר דקדושה נתמלא היפך הקדושה, ונקראת "ערות הארץ"²⁰, שלכן יש אזהרה מיוחדת שלא לעשות כתעבת ארץ מצרים²¹ — שם הי' מקום לטעות שאין צורך בהשפעה (מן השמים) מלמעלה, ועד שאמרו (יחזקאל כט' ג'²²) "לי יאורי", היינו (פירש"י ועוד) "איני צריך לעליונים כי יש לי יאורי מספיק כל צרכי".

ולא עוד אלא שבכל הארצות, הרי נוסף לכך שיורדים גשמים מן השמים, צריך גם לחרוש את האדמה, שענין החרישה מורה²³ על בטול מהותו, שטוחנו וממעטו שלא יהי' רגב גדול שלם; אבל במצרים — נוסף לכך שאין יורדים גשמים מן השמים, לא הי' מקום גם לזה (לחרישת האדמה, פעולת הביטול בהארץ), כידוע שנילוס כשהוא עולה, עוזב שכבה של עפר פורי' ביותר שאינו נצרך לטחינה ג"כ, ובמילא נשארת הארץ במצב של תכלית הישות].

וזהו ענין הברד — שהראו להם שהאמת היא דלא כשיטתם שאין צורך לעליונים, אלא אדרבה, הכל תלוי בעליונים, ואם אינם מודים בזה שההשפעה היא מן השמים, הרי השפעה זו (גשם) גופא תיהפך לברד, כמש"נ (שמות ט' כג') "וימטר ד' ברד", בתחילה מטר ואח"כ נעשה ברד (יל"ש פרשתנו רמז קפ"ו), ועל ידה (ע"י השפעת הגשם גופא שתהפך לברד) ילקו.

16) לשון הכתוב — ישעי' נה, יו"ד.

17) ראה תו"א פרשתנו נח, ב. ובכ"מ.

18) יחזקאל כו, ב.

19) פרש"י עה"פ.

20) ראה קה"ר פ"א, ד: "הארץ יש לה ערוה, שנאמר (מקץ מב, ט) לראות את ערות הארץ

באתם" — פסוק שנאמר בנוגע לארץ מצרים.

21) ראה אחרי יח, ג"כו (ובפרש"י): "כמעשה ארץ מצרים (מקולקלים מכל האומות) ..

ולא תעשו מכל התועבות האלה".

22) בהפטורה דפרשת וארא.

23) ראה גם לקו"ת האזינו עה, ד. ובכ"מ.

ג. והנה, הטעם שהשפעה מן השמים היא מים (מטר), וכשאינן מודים בזה נהפך המטר לברד — הוא בהתאם להחילוק שבין התכונות דמים וברד ביחס להנהגת האדם:

ע"י הנהגת האדם כדבעי, שמתנהג באופן של שפלות, כמים שיורדים ממקום גבוה למקום נמוך (ובתענית ז' הלשון הוא "מניחין מקום גבוה ויורדין למקום נמוך"²⁴) — היפך "לי יאורי" הנ"ל שגרם "ואני עשיתיני" (תכלית הגאווה) — אזי פועל (באתדל"ת אתדל"ע, מדה כנגד מדה²⁵) שיהיו מים (מטר) יורדים מלמעלה.

אבל ע"י "אני עשיתיני" ואיני צריך לעליונים — כיון שהנהגתו היא היפך השפלות דמים, אין מים יורדים מלמעלה, אלא נהפכים לברד, בהתאם להנהגתו באופן ד"אני עשיתיני", שמזה בא לאחד משני פנים: (א) קרירות בתכלית, שאין השני נוגע לו כלל, (ב) חמימות בתכלית, ששקוע רק בעניני עצמו ואין מקום לזולתו — שזהו ענין ברד זה שהי' דוקא קרח וגם אש, כנגד ב' הפנים דקרירות וחמימות הנ"ל,

ובזה גופא באופן ד"אש מתלקחת בתוך הברד", שהאש בתוך הקרח [ולהעיר מפרטי הדעות בזה בשמו"ר שם²⁶] — כי, גם כשאינן ניכר אלא הקרירות לזולתו, הנה סיבתה ופנימיותה הוא החמימות דאהבת עצמו כו', וזהו שהאש (החמימות) היא בתוך (הסיבה והפנימיות של) הברד (הקרירות).

ד. עפ"ז מתורצות השאלות הנ"ל:

(א) תוכן הלימוד ממכת ברד הוא — הדגשת ההכרה שהכל תלוי בעליונים, שפועלת הנהגת האדם באופן של שפלות, ותכלית הזהירות מענין הגאווה שפועלת קרירות להזולת וחמימות בעצמו כו'.

24) ושם: "נמשלה התורה למים, מה מים מניחין כו' אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה".

25) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

26) ר' יהודה ור' נחמי, ח"א כפרגותא דרומנא דחרציניתי' מתחמיא מלגיו, וח"א כהדין עשיתא דמיא ומשחא מתערבין כהדא ונורא דליק מן גויהון". ובפי' מהרוז"ו מביא במבדב"ר פי"ב, ח: "רבי יהודה אמר צלוחיות של ברד מלאות אש, רבי נחמי' אמר אש וברד פתוכים זה בזה. א"ר חנן טעמי' דרבי יהודה כהדא פרטתא וכו', טעמי' דר' נחמי' כהדא שאשיתא וכו'", ומבאר ש"התנאים בלה"ק מדבריים, והאמוראים בארמית", ומסיים ש"כאן חסר" (וראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 261 הערה 32). — ולכאורה הכוונה שהביאור שבהרשימה הוא רק לדעת ר' יהודה שהיו "צלוחיות של ברד מלאות אש", "שהאש מבפנים והברד מקיפו מבחוץ" (עץ יוסף לבמדב"ר שם).

(ב) וזהו גם צורך ותועלת האש שבכרד זה — שאין זה ענין נוסף בפ"ע, אלא חלק בלתי נפרד מברד זה שבא כתוצאה מהנהגת מצרים באופן ד"לי יאורי ואני עשיתיני", שמזה באה הקרירות (קרר) לזולתו שסיבתה ופנימיותה הוא החמימות דאהבת עצמו, אש דוקא.

(ג) וזהו שע"י מכה זו — שהוא הוראה על כללות הנהגת ארץ מצרים (דאין צריך לעליונים ולי יאורי ואני עשיתיני) שהיא היפך האמת — על ידה דוקא בא פרעה להודאה כללית ש"אני ועמי הרשעים", ו"ד' הצדיק"²⁷.

